

життя людини створив виразний фінал російської філософської симфонії, що розкриває значення й силу соборної свідомості.

На думку С.Л.Франка, конкретне осмислення кожного особистого життя як Божественного образу здійснюється завдяки його співвіднесенню з трансцендентною «Повнотою» життя і сенсу, тобто у свідомості Бога, яка є таємничою, а це означає підтримку постійного спілкування з Богом. Вищою цінністю земного буття є порятунок світу, який можливий через «обожнення» самого світу і людини – через подолання самої форми світового буття, завдяки акту Божественної Благодаті, а завданням людини є бути «провідником» вищих цінностей.

Висновки

У такий спосіб, російські релігійні філософи вважають, що сенс життя пов'язаний із духовністю, з оволодінням вищими цінностями на Землі, і завдяки чьому і відбувається спасіння людини й світу. Сенс життя міститься в Богові та вирішується в межах Боголюдства (С.Франк, С.Трубецької, В.Несмелов). На нашу думку, цінністю російської традиції філософування є те, що людина розглядається як вища мета буття. Це особливо є важливим для української дійсності, коли в умовах ринкової економіки головну цінність життя та його сенс є суто економічним інтересом, коли цінності перебувають на другорядному плані. Об'єктивний підхід дозволяє говорити, що сенс життя людини є в такій діяльності, яка відповідає цінностям широкого кола осіб, з якими взаємодіє людина, тобто велике значення в процесі формування і розгортання цінностей має комунікативна функція.

И.И. Сколеба

ПРОБЛЕМА ЦЕННОСТЕЙ В РОССИЙСКОЙ ФИЛОСОФИИ (КОНЕЦ XIX НАЧАЛО XX ВВ.): МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ИССЛЕДОВАНИЯ
Статья посвящена методологии исследования ценностей, их взаимосвязи со смыслом жизни человека в русской традиции философствования (XIX – XX ст.).

I. Skoleba

THE PROBLEM OF VALUES IN RUSSIAN PHILOSOPHY (XIX – BEGINNING OF XX C.): METHODOLOGICAL ASPECTS OF RESEARCH
The article considered the problem of values and human senses in the philosophical and religious studies aspects, in Russia (XIX –XX centuries).

УДК 31637:111.32

Л.В. Терехова, аспірантка

ФІЛОСОФСЬКИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТРАКТАТУ «LIBER VITAE MERITORUM» ХІЛЬДЕГАРДИ БІНГЕНСЬКОЇ

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

У статті висвітлено основні аспекти літературно-філософської спадщини Хільдегарди фон Бінген у зв'язку із інтелектуальним тлом епохи Середньовіччя, проаналізовано моральне вчення містика у трактаті «Liber vitae meritorium».

Вступ

Актуальність дослідження обумовлена необхідністю діалогу вітчизняної наукової думки із світовою. Прикра схильність до упереджень, притаманна людській свідомості, особливо руйнівною виявляється для мислення наукового. Одним із таких упереджень тривалий час залишалося ігнорування творчості жінок доби Середньовіччя. Міф про неповноцінність жіночої творчості, народжений низьким соціальним статусом жінки у середньовічному суспільстві, транслювався до XX ст. і підтримувався навіть апологетом фемінізму Симоною де Бовуар. У науковій спільноті твори жінок-містиків навіть здобули назву «вульгарна

теологія». Для перегляду цього кліше необхідним було усвідомити строкатість та неоднорідність Середньовіччя, його парадоксальність. Жодне поняття не тлумачилося однозначно впродовж всієї епохи, навпаки, іноді зміст поняття міг змінюватися на діаметрально протилежний. Жак Ле Гофф, вказуючи на парадоксальність Середньовіччя, завважає на наявності у ньому парних категорій: тіло і душа, світло й темрява, добро і зло, чоловіче й жіноче.

Поява цих опозицій уможливорюється завдяки символізму середньовічної культури [1, с.7]. З точки зору середньовічної людини, світ живих людей та феноменів має над собою ще й світ чистих понять.

Список літератури

1. Введенский А. Условия позволительности веры в смысл жизни. // А.Введенский. Философские очерки. – Вып. 1. – СПб.: Шиповник, 1901. – С.119 – 135.
2. Московичи С. Век толп. Исторический трактат по психологии масс. /С.Московичи. - / Пер. с фр. Т.П. Емельяновой. – М.: Изд-во «Центр психологии и психотерапии», 1996. – 230 с.
3. Святе Письмо Старого і Нового Завіту / Пер. П.О.Куліша, І.С.Левицького і Пулюя. – Ювілейне видання (1903 – 2003). – К.: Українське Біблійне товариство, 2003. - 1014 с.

Кожній категорії об'єктів реального світу відповідає особливий об'єкт – родове поняття, що не може бути повністю вираженим у досвіді, лише частково виявленим. Усі елементи нашого досвідного світу є символами цього ідеального світу. Поряд із цим елементи обох світів є символами досконалої сутності – Божества. Божество володіє буттям у собі, тому само вже нічого не символізує, воно є джерелом усіх інших реальностей, відображеним у безлічі символів, тому будь-яка річ певною мірою є відбитком Бога [2, с.14-19].

Інтерпретація символів – єдиний доступний людині спосіб пізнання, та універсального коду не існує, помилки на шляху тлумачення неодмінні, але згадані позиції виконують роль своєрідного компаса. Жодне поняття не дане раз і назавжди, тому людина мусить творити його смисл своїм життям. Зв'язок між душею і тілом, жіночим та чоловічим, в жодному разі не є антагоністичним, а, як пікреслює Ле Гофф, – діалектичним [1, с.32]. У цій діалектиці і криється причина, через яку тіло – то засуджувалося як темниця душі, то шанувалося через «втільнення» Христа; жіноче – то вважалося оскверненим через гріх Єви, то освячувалося через Діву Марію. Схильність епохи до парадоксів виявлялася не лише на світоглядному рівні, а й на соціальному – впродовж Середньовіччя роль жінки також змінювалася. Бернар Лієтар називає XII ст. періодом «напів-Ренесансу для жінок», зважаючи на права, яких набуває жінка [3, с.182]. Цей період знаменний появою великої кількості освічених жінок, варто згадати, принаймні, Елоїзу, для якої сім'я потурбувалася вже про спеціальну індивідуальну освіту. Але наймасштабнішою податтю цього часу є абатиса Хільдегарда Бінгенська.

Кілька років тому відомий італійський філософ Умберто Еко опублікував коротку статтю під назвою «Присвячення жінкам», у якій вимагав відмови від однобокого погляду на історію філософії як виключно процесу чоловічого філософування та вміщення до енциклопедій і підручників із філософії імен жінок-філософів. Одним із перших Еко згадав ім'я Хільдегарди фон Бінген як автора найдовершенішої метафізичної системи Середньовіччя.

У вітчизняній науковій думці творчість Хільдегарди з Бінгена є малодослідженою, на відміну від західноєвропейського та північноамериканського простору. У шістдесятих роках минулого століття в США навіть було засновано Міжнародне Товариство Хільдегардинських студій, що стало наслідком активної перекладацької діяльності фундатора товариства – Брюса У. Хозескі. Сабіна Фленеген, Барбара Ньюман, Метью Фокс – це лише кілька із найвідоміших дослідників, хто створив монографії, присвячені життю і творчості Хільдегарди. Три роки тому у Польщі було надруковано ґрунтовну монографію Малгожати Ковалевської «Бог-Космос-Людина у творчості Хільдегарди з Бінгена». На жаль, жоден із основних творів Хільдегарди досі не перекладений ні українською, ні російською мовами, мабуть, цим можна пояснити низький рівень зацікавленості її творчістю.

Постановка завдання

Метою даної статті є висвітлення оригінальних філософських поглядів Хільдегарди Бінгенської у трактаті «Книга винагород за життя».

Основна частина

Хільдегарда Бінгенська – перший великий німецький містик. Але крім того, сучасникам вона була відома як пророк, поет, композитор, драматург, мораліст. Вплив Хільдегарди на тогочасну Західну Європу був вражаючим: серед тих, із ким вона листувалася, були папи та королі, які дослухалися до її порад. Листи Хільдегарди – вагома частина її творчої спадщини, яка дозволяє проаналізувати філософські погляди авторки. Та все ж найвідомішою працею Хільдегарди є візійна трилогія (три книги видін): «Scivias» («Пізнай шляхи»), написана між 1141 і 1151 роками, «Liber vitae meritorum» («Книга винагород за життя»), написана між 1158 і 1163 роками, «Liber divinorum operum simplicis hominis» («Книга божественних справ простої людини»), написана між 1163 і 1173 роками.

Видіння у праці «Scivias» подають погляди Хільдегарди на всесвіт, теорію макрокосму і мікрокосму, розуміння структури людини, народження і смерті, природи душі. Також тут розглядається зв'язок Бога з людьми у творінні, спокутувальній жертві Христа та Церкві. Крім того, у трактаті йдеться про важливість чеснот через пояснення ідеї «viriditas».

«Viriditas» - латинське поняття, що може бути перекладено як «зелень», «зеленуватий колір», у розумінні Хільдегарди - це свіжість та зелень природи, що символізує сам принцип життя. Цей термін є одним із багатьох неологізмів, створених Хільдегардою для висвітлення своїх ідей, тому однозначний його переклад справа достатньо складна. Смисл поняття може бути представлений як «життєдайність».

Візіонерка та інші мислителі її часу вважали, що життя від Бога перейшло в рослини, тварин та самоцвіти. Люди, споживаючи рослини і тварин, відбуваючи самоцвіти, набувають «viriditas»; потім люди проголошують «viriditas», практикуючи чесноти, у цьому їхня важливість для ланцюга життя.

Останнє, тринадцяте, видіння циклу «Scivias» містить моральну драму (мораліте) «Ordo Virtutum» («Порядок чеснот»).

Мораліте Хільдегарди «Ordo Virtutum» є метанням душі між шляхом до небес, який їй пропонує армія чеснот, та задоволеннями, якими спокушає Диявол. Усі чесноти (Смирення, Любов, Страх Божий, Слухняність, Віра, Надія, Цнотливість, Невинність, Нехтування світом, Небесна Любов, Дисципліна, Скромність, Милосердя), позначувані жіночими постатями, радо вітають Перемогу над прадавнім злом (змієм), саме завдяки цьому вони можуть протистояти Дияволу так само, як і Щаслива душа, що послухалася чеснот («Утримай сяйво, в яке ти вбрана, дочко спасіння, поки ти непорушна - ти ніколи не схибиш») [4, с. 532]. Але крім Щасливої душі є ще один образ – душа, яка вагається, її називають просто Душа. Вона вагається не тільки через незнання, причина її сумнівів – цікавість: «Бог створив світ, я не хочу зла..., але хочу насолодитися створеним» [Там само, с.530]. Захоплення зовнішньою, примарною красою земного світу, на відміну від прагнення істинної краси світу небесного, Хільдегарда вважала одним із найтяжчих гріхів. Краса земного світу як творіння Бога, сама по собі не містить зла, але може стати пасткою диявола, якщо людина сприйматиме її як найвищу цінність. Людина пови-

нна прагнути краси вічної (небесної), а не минутих радощів, які лише заплутують шлях до праведності.

Мораліте «Ordo Virtutum» було створено у період 1141 - 1151 років, твір є однією із перших відомих літургійних п'єс, що збереглися. Оскільки літургія передбачає музичне обрамлення, нам відкривається талант Хільдегарди Бінгенської не лише як літератора, а й як композитора.

Природа добра і зла – тема наявна у всіх творах Хільдегарди Бінгенської, проте саме в трактаті «Книга винагороди за життя» етична концепція містика розгортається найбільш повно. У мораліте «Ordo Virtutum» триумф чеснот над гріхами й Дияволом представлено як безсумнівний. Це по суті нарис до репрезентації складності шляху морального вибору, який змальовує Хільдегарда у згаданому трактаті, це вчення про слабкість, притаманну людському сумлінню, що розлучає нас із Богом, вчення про моральну потворність, яка стає видимою потворністю, вчення про природу гріха. Брюс У. Хозескі у передмові до англійського перекладу називає «Книгу винагороди за життя» однією із найпроникливіших та найбільш психологічно напружених праць, написаних про зв'язок різноманітних гріхів і відповідних чеснот, завважуючи, що якщо «Scivias» може бути названа настільною книгою віри, то «Книга винагороди за життя» може бути названа настільною книгою життя [5].

«Книга винагород за життя» – це друга частина візійної трилогії Хільдегарди Бінгенської, що є компендіумом її етичних поглядів. Більша частина тексту написана в риторичній формі – це промови, які виголошують спочатку пороки, а потім антитетичні їм чесноти. На думку Хільдегарди, існують тридцять п'ять антитетичних (прямо протилежних) пар чеснот і гріхів. У книзі всі вони є персоніфікованими образами, поява яких і промова, яку вони виголошують, майстерно вплетена в мереживо тексту. Наприклад, гріх ненажерливості Хільдегарда бачить в образі довговолосої білявої людини, яка лежить у череві чорної отруйної змії, як у колисці. Ненажерливість нахабно проголошує, що оскільки Бог створив усі речі, то жодна не може їй зашкодити. Якби Бог не вважав їх необхідними, то не створював би, а тому було б нерозумно не прагнути отримати все. Чеснота утримання відповідає на промову гріха: «Коли людина вживає їжу помірно, я звучу наче ліра... Ти, ненажеро, не розумієш того, що не знаєш і не прагнеш знання і розуміння» [5, с. 75].

Загалом структура кожної із шести частин може бути представлена схемою : [гріхи / чесноти → кари / шлях спокути гріха] → [цитата зі Святого Письма / коментарі → власні розмисли].

«Книга винагород за життя» – надзвичайний зразок середньовічної літератури, але недосвідченого читача вона може насторожити надмірним натуралізмом при описі пороків, а дослідника показною простотою. Персоніфіковані гріхи – зразок середньовічного бестіарію. Етичні ж рекомендації Хільдегарди, які зводяться до вимог носити власняницю і вдаватися до самобичування, спочатку розчаровують. Але морального вчення слід шукати не в тому, як містик пропонує боротися із пороком, а в словах, які вона вкладає в уста цим персоніфікованим потворам. Наскільки подоба їм є відрозливою, настільки ж промови їхні є звабливими. Позиція Хільдегарди

виявляється близькою до розуміння зла Григорієм Нісським. Розглядаючи проблему добра і зла, філософ вводить поняття однойменності (омонімії) істинного і вданого добра. Просте зло, явлене у власній гідкій природі, не змогло б звабити людину, а тому йому доводиться маскуватися – прикрашатися вданним добром. Тому природа зла є подвійною, змішаною – всередині міститься прихований обман згуби, а зовні – ілюзія добра. Омонімія істинного і вданого добра стає можливою через хибні висновки тих, хто вважає добрим, те, що приємне відчуттям. Такої помилки припускається Єва, повіривши змію, бо дерево Добра і Зла має гарні плоди, хоча насправді ця краса є саме тією ілюзією, яка приховує зло [6, с. 64-66]. Саме таке розуміння подвійної природи зла покладено в основу морального вчення Хільдегарди та аналізу пороків.

Кожен образ описується як персоніфіковане зло, гріх висловлює свою позицію, самообґрунтування причин свого існування. Він говорить, доки не пролунає відповідь від антитетичної йому чесноти. На відміну від гріха, який мусить приховувати бридку подобу за спокусливими словами, чесноти не потребують маскування, їхня мова є безхитрисною. Крім того, простоту добра підкреслює і одиничність природи чеснот – вони не персоніфіковані, а є лише голосами, які лунають з небес.

Сім гріхів і протилежні їм чесноти утворюють, наприклад, такі пари: любов до світу / небесна любов, розпуста / дисципліна, насмішкватість / скромність, жорстокосердність / милосердя, лінь / божественна перемога, лють / терпіння, марна радість / подих Бога. Образи гріхів є алегоріями, значення яких роз'яснює автор – деякі гріхи мають людську подобу, але окремі частини тіла – звірячі. Так, наприклад, лінь Хільдегарда описує як великого черв'яка, що має одне велике заяче вухо, яке вкриває йому всю голову. Для Хільдегарди лінь була не лише фізичним неробством, а й байдужістю, інертністю у мисленні – звідси велике вухо, що сприймає все, що йому скажуть, аби не вдаватися до власного аналізу.

Гріхи, які описує Хільдегарда, виходять із кількох джерел: із інертності, про яку вже йшлося, із безвір'я, із бажання особистого спокою, а ще з цікавості до насолод (проблема, що була намічена вже в «Порядку чеснот»).

Хільдегарда, пояснюючи своє видіння, наголошує на необхідності каяття, яке полягає в розумінні свого гріха, визнанні того, що слід у ньому покаятися, та практикуванні протилежної йому чесноти. Свої слова авторка ілюструє цитатами із Святого Письма і коментує сказане у контексті теми, яка цікавить власне її. Крім того містичка наводить свої міркування про суть життя людини, природу Бога.

Таємниці Бога є принципово непізнаними для людини. Вона порівнює знання людини і знання Бога із горою, яку людина не може здолати, так само, як не може зазирнути на її вершину, бо знаходиться біля підніжжя. Але є люди, яким дано побачити трохи більше, ніж усім іншим – вони стають пророками, бо для них відкривається воля Божа. Пророчі книги були першим кроком на шляху до триумфу справедливості у світі. Але справедливість не могла звершитися у повній мірі без Христа. Подібно до того, як людина спочатку має отримати життя для своєї

плоті, до того, як почати жити духовним життям, так і Старий Заповіт (закон) був тілом, яке оживило народження Христа і поява Церкви. Хільдегарда шукає підтвердження своїх слів в авторитеті Біблії, звертаючись до Послання Галатам і Псалмів Давидових. Через цитати із послання до Галатів Хільдегарда обґрунтовує концепцію розумності світоустрою. Народження Ісуса та його викупна жертва – подія передбачена пророками, тому мудрість Старого Заповіту – це зброя проти безвір'я [5, с.109].

Особливо варто відмітити міркування Хільдегарди про потребу Бога в людині. Бог створив світ і всіх живих істот до початку часів. Але Творець не хоче мати свою славу сам, він поширює її серед своїх створінь, щоб вони могли разом радіти їй. У цьому заповука спасіння людини, Бог зазирає всередину себе і бачить там шлях, через який людина має очиститися. У Божественній мудрості було передбачено гріхопадіння людини, і тому Син Божий народився від Діви, щоб змити той гріх. При тому, що Хільдегарда постійно підкреслює особливий статус людини у її зв'язку із Богом. Цей статус є дуже обережним, що достеменно стає зрозумілим у тлумаченні містичкою природою творчості й творіння. На думку Хільдегарди, лише Бог є творцем. Він дозволив людині виконувати роботи, установив форми і порядок. Людина лише працює із творінням, але сама вона не є творцем, бо хоча й може втілювати свій задум, все ж не здатна вдихнути дух, дати життя тому, що вона зробила. Лише Бог – творець речей, людина ж повинна розгадувати його замисел через пізнання створеного. Через те, що все добре пішло від Бога, воно все мусить до нього ж і повернутися. Віра повинна вказати людині, що, створивши її, Бог зробив її подібною до колеса в житті духу, тому, як колесо, вона має повернутися назад до Бога [Там само, с.89].

У третій частині «Книги винагород за життя» Хільдегарда робить висновок, що гріх виходить із самого «серця диявола», відбираючи у людини мужність слідувати природному шляху, і примушує її йти звірячими шляхами та робити огидні речі. Природа людини від початку добра, бо походить вона від Бога, але людина має постійно бути обачною, щоб не помилитися у своєму виборі.

Хільдегарда розвиває міркування про слабкість людини. Бог створив чоловіка сильним, а жінку – слабкою, через цю слабкість прийшло падіння людини. Подібно до цього божественність Сина Божого – сильна, та його плоть – ні. Але божественність зробила Сина Божого безстрашним і безсумнівним. Він знав, що має показати людям істинний шлях до спасіння. У «Книзі винагород за життя» прослідковується вияв опозиції чоловічого і жіночого саме як діалектичної єдності.

Людина, як і тварина, складається із елементів, та, крім того, людина живе, володіючи силою міркування, в той час як кожна пташка чи рептилія живе і рухається самими лише елементами (природними процесами, що відбуваються в її тілі). Інші створіння мовчать і не можуть допомогти ні собі, ні іншим, лише виконують своє призначення, людина ж говорить із силою міркування. У цьому причина турботи Бога про людину. Здатність людини осягати силою розуму і самостійно приймати рішення, на відміну від

тварин, які такою не володіють, завважував ще Аврелій Августин. Крім життя та існування, принаймні одним із яких володіє кожне створіння, людині притаманне ще й розуміння [7, с.30]. Саме розуміння для Августина є підставою свободи волі. До цієї проблеми прийде й Хільдегарда.

В останньому видінні немає персоніфікованих гріхів, але порівняння відбувається між чотирма елементами й чеснотами. Як елементи – основа людини, так чесноти – основа віри. Кожен із чотирьох елементів відповідає певній функції, подібній до тієї, яку виконують чесноти. Як вогонь розпалює тіло, так чесноти розпалюють душу; подібно до того, як людина вдихає повітря, так чесноти приманюють душу в небесні речі; як вода зволожує тіло, так і чесноти є водою для людської душі, подібно до того, як земля породжує плоть, так і чесноти приносять людям гарні плоди. Цей епізод є прекрасною ілюстрацією набуття «viriditas», що демонструє універсалізм у вченні Хільдегарди. Етика виявляється нерозривно пов'язаною із фізикою. Добро виявляється вкоріненим у світобудову. Але Малгожата Ковалевська підкреслює, що зло для Хільдегарди не є метафізичним принципом, оскільки містичка цурається дуалізму, характерного для гностиків [9, с.212]. Зло не притаманне природі, так само як не притаманне воно і людині. Як зазначає польська дослідниця – «зло – це брак буття». Гріхопадіння людини – результат вигадливої поведінки Диявола. Джерело бунту Люцифера – духовне зречення Бога. Це безвір'я, зречення Бога – одне із джерел багатьох пороків. Але різниця між падінням ангела і падінням людини в тому, що людина через спокуту може повернутися до Бога, а янгол – ні [Там само, с.212-214]. Причина гріхопадіння не у природі людини, але так само не можна перекласти відповідальність лише на Диявола. Хільдегарда виявляється близькою до Ансельма Кентерберійського у тлумаченні гріхопадіння – і падіння янгола, і падіння людини – це вияв свободи волі. За Ансельмом, здатність зберігати правильність волі завжди була притаманна розумній природі, а тому ця здатність була свобідною у виборі першої людини й у виборі ангелів [8, с.233]. Воля і розум для Хільдегарди так само були нерозлучними. Воля і розум – це те, що вирізняє людину з-поміж інших творінь («Людина живе окрилена силою розуму» [5, с.25]). Засобом вияву волі та розуму є голос, решта створінь – німі, а тому не здатні допомогти собі чи іншим, а можуть лише виконувати те, що призначено їм природою.

Людина, на думку Хільдегарди, «око мудрості», бо має бажати й обирати, тож може обрати мудрість, джерелом якої є Бог. Вибір між добром і злом – це вибір між Богом і Дияволом. Обираючи зло, людина заручається підтримкою Диявола, який і надалі підтримує злі бажання. Бог дозволяє, щоб це сталося, бо людина свідомо обрала це. У світі немає людини, яка б не знала про добро і зло – це знання робить людину людиною [Там само]. Свобода волі виявляється у здатності зробити цей вибір.

Життєвий ідеал, представлений Хільдегардою у цій книзі, дискутує із позицією гедоніста, скептики, стоїка. Три із чотирьох основних джерел, які породжують гріхи: безвір'я (сумнів), бажання особистого спокою (віра у власні сили), прагнення насолоди – ніби об'єднуються у зображенні гріха земної любові

(любові до земного світу): «Я буду триматися за красу цього світу так довго, як тільки зможу. Я не розумію слів про інше життя, коли ніколи не бачив його» - це слова першого видіння – ефіопа, який символізує любов до світу [5, с.12].

Хільдегарда відкидає захоплення життям поцейбічним, насолодою, якої прагнуть лише тілесно. У розумінні Хільдегарди є один-єдиний ідеал – це Бог. І чинити людина має так, ніби Його очі постійно дивляться на неї. Основа морального вибору, який має вчинити людина, – свободна воля, яка й відрізняє людину від кожної іншої істоти. Воля змушує людину чинити вибір на відміну від плазунів, які живуть, поки не пересохне болото, людина турбується про своє життя сама. Людина мусить покладатися не на долю чи свої сили, а на Божественну волю, яка здійснюється у її власній волі та дозволяє не тільки розрізнити добро і зло, а й обрати перше. Реалізація власної волі як волі Божественної і є істинною свободою волі.

Хільдегарда більше, ніж будь-хто із середньовічних містиків, наполягає на розумності природи людини. У той час як для інших містиків на перший план виходили їхні особисті переживання, у Хільдегарди постійно йдеться про розумне пізнання Бога. Навіть у тлумаченні найбільш знакового для латинської містики тексту – Пісні Пісень – аналіз Хільдегарди відзначається оригінальністю.

Образ Нареченої із Пісні Пісень більшістю містиків, особливо представниками містики любові, тлумачився як символ душі, що з'єднується із Богом – своїм Небесним Нареченим. У такому випадку основна мета містика полягала в досягненні стану екстазу, у якому відбулося б злиття душі містика з Богом. Для Хільдегарди ж кохана Соломона – це Мудрість, містичка була проти обгрунтування практики екстазу. Поцілунок, обійми – образи, які містики любові використовували, щоб передати особливий зв'язок власної душі з Богом, для Хільдегарди стають свідченнями любові творіння до свого Творця. Творіння було поціловане Богом, тому людське життя – це імітація любові Творця і Творіння (тому чоловік і жінка можуть мати дітей). Мудрість так само говорить із Творцем із «люблячою любов'ю», як зі своїм коханим, просячи його принести смирення її чеснотам. Людина знову шукає поцілунку Бога через добру волю своєї душі.

Висновки

Вищесказане дозволяє виправити дослідницьку некоректність, за якою часто між містикою любові та жіночою містикою ставлять знак рівності.

Трактат «Liber vitae meritum» - охоплює широке коло проблем: етичних, гносеологічних, онтологічних, метафізичних. Усі ці сфери настільки переплетені для Хільдегарди, що будь-яке питання, яке ми спробуємо розглянути в одній із них, неодмінно зачепить і іншу. Так, проблема Бога, зв'язку людини і Бога не може розглядатися лише як метафізична.

Від особливого зв'язку людини і Бога як творіння та його Творця людині покладаються межі того, що вона може знати і того, що є принципово непізнаваним. Спосіб, у який людина може пізнавати, неодмінно виявляється пов'язаним зі способом життя людини, її поведінкою, у вузькому сенсі, та ширше – із свободою волі, правом вибору, що, власне, і робить людину людиною. Життя людини твориться її вибором. Найдраматичнішим є вибір між добром і злом, цей вибір водночас є вибором між любов'ю до світу і любов'ю до Бога. Містика Хільдегарди орієнтована на пізнання Бога через відшукування Його замислу у створеному. Хільдегарда не претендує на особливий зв'язок своєї душі із Богом, на відміну від містиків любові, наприклад, Мехтільди Магдебурзької чи Хадевіки Анверської. Але міркуваннями про природу Ісуса, у якій єдність його людськості і божественності закріплено в існуванні жіночої та чоловічої статей, створили теоретичний фундамент, від якого відштовхувалася вся подальша містика.

Любовний діалог містики серця став можливим через висвітлення теми свободи волі у містиці Хільдегарди, та її роль для епохи Середньовіччя не обмежується лише підготовкою теоретичного базису для містики серця. Хільдегарда Бінгенська – одна із найосвіченіших персон свого часу, а її життя та творчість стали векторами, які багато в чому цей час визначили. Інтелектуальний простір XII ст. важко відтворити, не відобразивши впливу цієї великої жінки. Хільдегарда як мислитель не залишилася байдужою до жодної із філософських проблем цього часу. Розглядаючи християнську антропологію, філософію історії, етику, у творчості Хільдегарди, ми неодмінно знайдемо оригінальні і виважені ідеї.

Список літератури

1. *Ле Гофф Ж., Трюон Н.* История тела в Средние века. – М.: Текст, 2008. – 192 с.
2. *Бицилли П.М.* Элементы средневековой культуры. – СПб: Мифрил, 1995. – XXVIII + 244 с.
3. *Лизтар Бернар А.* Душа денег. – М.: Олимп: АСТ: Астрель, 2007. – 356, [3] с.
4. *Hildegard of Bingen.* Scivias. Translated by Columba Hart, and Jane Bishop. – New York, Mahwah: Paulist Press, 1990. – 430 p.
5. *Hildegard of Bingen.* The Book of the Rewards of Life: Liber Vitae Meritorum. – trans. by Bruce W. Hozeski. – New York: Oxford University Press, 1997. – 290 p.
6. *Григорий Нисский.* Об устройении человека. – СПб.: Аксиома, Мифрил, 1995. – 176 с.
7. *Аврелий Августин.* О свободе воли / Антология средневековой мысли (Теология и философия европейского Средневековья): В 2 т. Т.1 / Под. ред. С.С. Неретиной; сост. С.С. Неретиной, Л.В. Бурлака. – СПб.: РХГИ, 2002. – 539 с.
8. *Ансельм Кентерберийский.* О свободном выборе / Антология средневековой мысли (Теология и философия европейского Средневековья): В 2 т. Т.1 / Под. ред. С.С. Неретиной; сост. С.С. Неретиной, Л.В. Бурлака. – СПб.: РХГИ, 2002. – 539 с.
9. *Kowalewska Małgorzata.* Bóg – Kosmos - Człowiek w twórczości Hildegardy z Bingen. – Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej. – Lublin. – 2007. – 329 s.

Л.В. Терехова

ФИЛОСОФСКИЙ ПОТЕНЦИАЛ ТРАКТАТА "LIBER VITAE MERITORUM" ХИЛЬДЕГАРДЫ БИНГЕНСКОЙ

Статья освещает основные аспекты литературно-философского наследия Хильдегарды фон Бинген в связи с интеллектуальным фоном эпохи Средневековья.

L. Terekhova

PHILOSOPHICAL SENSE OF THE " LIBER VITAE MERITORUM" BY HILDEGARD FROM BINGEN

The article represents the fundamental aspects of philosophical and literary heritage by Hildegard from Bingen in the connection with intellectual background of Middle Ages.

